משפטים ב

א. אין פסוק „ראשית בכורי אדמתך גו׳ לא תבשל גדי בחלב אמו״ [1] שטעלט זיך רש״י (אין צווייטן דיבור) אויף „לא תבשל גדי״ און איז מפרש: „אף עגל וכבש בכלל גדי שאין גדי אלא לשון ולד רך ממה שאתה מוצא בכמה מקומות שכתב גדי והוצרך לפרש אחריו עזים את [2] גדי העזים [3] שני גדיי עזים [4] ללמדך שכל מקום שנאמר גדי סתם אף עגל וכבש במשמע [5]. ובשלשה מקומות [6] נכתב בתורה אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בישול״ [7].

איז אין דעם ניט מובן: דער סיום פון רש״י׳ס פירוש „ובשלשה מקומות נכתב בתורה כו׳״ האָט לכאורה קיין שייכות ניט צום אָנהויב פון זיין פירוש „אף עגל וכבש בכלל גדי כו׳״. וואָלט דאָך מער געפאַסט אַז רש״י זאָל שרייבן די צוויי ענינים („אף עגל וכבש כו׳״ און „ובשלשה מקומות כו׳״) איז צווי באַזונדערע דיבור־המתחיל׳ס, און פאַר דעם ענין „ובשלשה מקומות כו׳״ זאָל ער נאָכאַמאָל מעתיק זיין די ווערטער „לא תבשל גדי״ — ווי דרכו של רש״י אין אַנדערע ערטער ביי ענלעכע פאַלן?

די קשיא איז נאָך שטאַרקער: די צוויי ענינים הנ״ל, איז ניט נאָר וואָס זיי טיילן זיך אויס אין זייער תוכן, נאָר זיי באַציען זיך אויף באַזונדערע וועג טער פון פסוק: דער טייל פון פירוש „אף עגל וכבש כו׳״ טייטשט אַפּ נאָר דעם וואָרט „גדי״, און ס׳איז לכאורה ניט נויטיק (צוליב דעם טייל פון זיין פירוש) צו מעתיק זיין אויך די וועג טער „לא תבשל״; דאַקעגן פאַרן צוויי טייל פון זיין פירוש „ובשלשה מקומות כו׳״, וואו ער איז מפרש וואָס די כללות האהדרה חז״ט זיך איבער דריי מאָל, נויטיקט זיך צו מעתיק זיין בלויז „לא תבשל״. ובמילא וועלט דאָך די קשיא (ניט נאָר פאַרוואָס ביידע ענינים זיינען אין זעלבן דיבור, נאָר אויך —) פאַרוואָס שרייבט רש״י ביידע ענינים אויף אַלע דריי וועלטער „לא תבשל גדי״?

אויך איז ניט מובן דער סדר ווי רש״י ברענגט די צוויי ענינים: ווי באַלד אַז מיט זיין פירוש „ובשלשה מקומות כו׳״ באַוואָרנט ער צוליב וואָס

1) פרשתנו כג, יט.
2) כ״ה בדפוס ראשון. ובכמה דפוסים: „כגון אנכי אשלח גדי עזים (וישב לח, יז) את גדי כו׳״. וכן ישנם עוד כמה שינויים.
3) וישב לח, כ.
4) תולדות כז, ט.
5) וכ״ה בחולין קיג, ב.
בחולין שם: „פרה ורחל״. וברש״י כאן „עגל וכבש״ — כי „גדי״ הוא „ולד רך״. אלא שממ״ש רש״י (חולין שם — ד״ה מחד קרא. ושם קיד, א — ד״ה בחלב אמו) „עגל וטלה״ מוכח שגם בדרך ההלכה המשמעות ד„גדי״ היא כנ״ל *, ומה שלשון הגמרא היא „אפילו פרה ורחל במשמע״ — לפי שבדרך ההלכה אין חילוק בזה. או י״ל (כי לפי הנ״ל יוחק קצת הלשון „במשמע״) שהכוונה היא ל„ולד״ הפרה ורחל. ועל פי זה יומתק ג״כ השינוי ל„פרה״ (ולא „פר״, או „שור״ — כרגיל ברוב המקומות כשכולל זכרים ונקבות — נקט ל׳ זכר). וראה גם רמב״ם הל׳ מאכלות אסורות פ״ט ה״ג: „וגדי הוא כולל ולד השור ולד השה ולד העז״.
6) פרשתנו כאן. תשא לד, כו. ראה יד, כא.
7) וכ״ה בחולין קטו, ב.

*) בחינוך מצוה צב: „שאין גדי אלא לשון בהמה והוציא בלשון גדי לפי שהבשר הוא דבר רך כגדי״.

עס דאַרף בכלל שטיין די אזהרה „לא תבשל גו״״ ; דאַקעגן מיט זיין זאָגן „אף עגל וכבש כו״״ איז ער בלויז מפרש דעם וואָרט „גדי״, האָט ער דאָך גע־דאַרפט מקדים זיין „ובשלשה מקומות כו״״ פאַר „אף עגל וכבש כו״״ [8] — פאַרוואָס שטעלט רש״י די צוויי ענינים בסדר הפוך ?

ב. בנוגע דעם סדר וויי רש״י שרייבט די צוויי ענינים — דעם פי׳ „ובשלשה מקומות כו״״ נאָך דעם פי׳ „אף עגל וכבש בכלל גדי כו״״ — קען מען מב־אר זיין :

לויט רש״י׳ס פירוש „אחד לאיסור אכילה וא׳ לאיסור הנאה וא׳ לאיסור בישול״ מוז מען זאָגן, אַז דאָס וואָס איך אין די צוויי ערטער וואו די תורה אסר׳ט אכילה און הנאה שטייט דער לשון „לא תבשל״, איז עס מצד דעם וואָס בישול איז די התחלה וועלכע ברענגט צו אכילה און הנאה : וועז אַ מענטש קאָכט אַ דבר מאכל, טוט ער דאָס בכדי צו עסן אים אָדער צוליב הנאה האָבן פון אים אויף אַן אַנדער וועג : גענג דאָס עסן זיין קינד, פאַר־קויפן א.ז.וו. אין דערפאַר זאָגט אַן די תורה דעם איסור אכילה און הנ־אה מיטן לשון „לא תבשל״ — ווייל דאָס איז בדוגמת *[8] ווי דער „בן חמש (למקרא)״ וויים, אַז בשעת ער גייט טאָן אַ ניט־גוטע זאַך, שרייט אים דער מל־מד : גיי ניט — אעפ״י אַז דעם מלמד אַרט (ניט דער גיין, נאָר) די פּעולה וועלכע ער גרייט זיך צו טאָן [9].

(ע״ד ווי מען געפינט אין אַן אַנדער אָרט [10], אַז די אזהרה ניט צו עסן קיין קדשים, זאָגט דער פסוק מיטן לשון „בכל קודש לא תגע״ — ווייל דאָס אַנרירן אַ דבר מאכל איז די התחלה וואָס ברענגט צו אכילה).

ס׳איז דאָך אָבער מובן, אַז אָפּטייטשן „תבשל״ — אכילה אָדער הנאה, איז דאָס ניט „פשוטו של מקרא״ אין דעם „מק־רא״ (פסוק) מצד עצמו, נאָר ווייל ס׳איז ניטאָ קיין אַנדער ברירה [11] מחמת אַן אַנדער ענין, ובפרשתנו אויב דער פירוש פון „תבשל״ זאָל זיין כפשוטו, וועט דער ציווי „לא תבשל גדי בחלב אמו״ אין צוויי ערטער זיין איבעריק [12] ; וועז מען זאָל אָבער קענען אינלערנען אַן אַנדער פירוש וועלכער זאָל מסביר זיין וואָס דער לאו דאַרף שטיין בג׳ מקומות,

8) וכדלעיל (כא, יד־יח), שבתחלה [מע־תיק הוא רק התחלת הכתוב ו]מפרש „למה נאמר״ הענין בכללותו ואח״כ מפרש פרטים.

*8) אבל אין לומר שהוציא איסור אכילה בלשון בישול רק ללמדך שאינו אסור אלא דרך בישול (כבסנהדרין ד, סע״ב. טושו״ע יו״ד רספ״ז) — כי פשטות הלשון „לא תבשל״ מורה שהכתוב מזהיר על הבישול (ולא על האכילה, דרך בישול), ולכן מוכרח לומר כבפנים, שהוציא איסור אכילה בלשון בישול לפי שהבישול הוא הכנה להאכילה.

אלא שמ״מ, ממה שנאמר „לא תבשל״ — ולא „לא תכין״ (ע״ד בשלח (טז, ה) „והכינו״) וכיו״ב — מוכח (גם עפ״י דרך הפשט) שאיסור האכילה (וההנאה) היא דרך בישול דוקא.

9) ועפ״ז : א) יומתק פרש״י (בראשית ג, ג) „הוסיפה על הציווי״ (ולא סתם „הוסיפה״, או „על האיסור״ וכיו״ב). ב) יובן מה שראיית הנחש „כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה״ (רש״י שם ג, ד) נתקבלה אצל חוה. ג) דאין סתירה לזה ממה שאברהם גזר „גזירות להרחקה על אזהרות שבתורה״ (רש״י תולדות כו, ה).

10) תזריע יב, ד. וברש״י שם.

11) ולהעיר שבפי׳ תזריע שם, מוסיף רש״י „כמו ששנוי׳ ביבמות״.

12) לכאורה אפשר להקשות : הרי גם התחלת הכתוב „ראשית בכורי אדמתך גו״״ [וכן הפסוקים שלפנ״ז] נכפלו בפי׳ תשא? אבל — החידוש שבפסוקים אלו, פירש רש״י בפי׳ תשא (כמבואר בארוכה בשיחת ש״פ ויקהל תשכ״ח).

וואלט מען געלערנט אז „תבשל" אין אלע דריי ערטער איז כפשוטו.

און דעריבער שרייבט רש"י זיין פי' „ובשלשה מקומות כ' אחד לאיסור אכילה כו'" נאך זיין פירוש „אף עגל וכבש כו'" ובהמשך אחד:

וואלט מען אנגענומען אז „גדי" מיינט בלויז „גדי עזים", קען מען דאן מסביר זיין די „שלשה מקומות" א סך גלאטיקער: דער ערשטער „לא תבשל גדי גו'" אסר"ט גדי עזים, דער צוויי־טער — עגל וכבש [11] (וועלכע זיינען אמנאענטסטן צו „גדי" — דערמיט וואס אויך זיי זיינען א ולד רך פון מין הבהמה [12]), און דער דריטער — ולד רך פון מין החי' [13].

און כאטש אז לויט דעם פירוש איז אין צוויי ערטער דער ווארט „גדי" ניט כפשוטו ממש — איז אבער מובן, אז ס'איז פיל גלאטיקער צו זאגן אז דער פסוק רופט אן „ולד רך" פון אן עגל וכו' מיטן לשון „גדי" דערפאר וואס ער האט די זעלבע תכונה (אייגע־שאפט) [14] ווי דאס פלייש פון א גדי וואס צייכנט זיך אויס מיט דעם וואס ס'איז ווייך, אידעאל צו זאגן, אז דער פסוק אסר"ט אכילה און הבאה מיטן לשון „לא תבשל" — דערפאר וואס דער צוועק פון בישול איז אכילה אדער הבאה.

אבער — לאחרי ווי מיר ווייסן, ווי רש"י איז מפרש „אף עגל וכבש בכלל גדי" און מען קען שוין ניט זאגן אז אין די אנדערע צוויי ערטער קומען צו נאך פרטים אין דעם ענין פון „גדי" — ווארום „גדי" מיינט שוין יעדן ולד רך פון מין הבהמה [15], בלייבט איצט צו מרבה זיין נאר איין זאך: ולד רך פון מין החי', אין איבעריקע פסוקים זיינען

---

13) או ש„גדי" השני מרבה רק „כבש" שדומה יותר ל„גדי (עזים)", כי שניהם הם בהמה דקה, ו„גדי" השלישי — ולד רך של בהמה גסה (וראה עד"ז מכילתא כאן: „אחת לבהמה גסה ואחת לעזים ואחת לרח־לים").

14) אבל ולד רך ממין החי' לא ילפינן מ„גדי" שנאמרה בפעם השני' (כ"א מפעם השלישית). וראה עד"ז מכילתא כאן: „אחת לבהמה (גסה ואחת לדקה) ואחת לחי'".

15) וגם בדרך ההלכה הרי ישנה דיעה ש„גדי" הוא דוקא גדי (העזים), ובשר חי' ושאר בהמות מ„גדי" יתירה נפקא (ראה רש"י חולין קיד, א — ד"ה בחלב אמו).

16) ויתרה מזו — רגיל זה ביותר בתו־רה וכפרש"י: „חיות . . ור"ד . . שאינן צריכות מילדות" כחיות (שמות א, יט). ולא רק ע"פ דרך הדרש (הקרוב לפשט) כבנדו"ז, אלא גם בפשוטו של מקרא, וכמו: גור אר־יהודה (ולא נאמר — כבסיום הכתוב — „כגור ארי") — ויחי מט, ט. ובכ"מ.

17) אבל לא ממין החי'. שלכן כותב רש"י „עגל וכבש" דוקא (ראה רש"י ויקרא א, ב).

ואין להקשות: מזה שהוצרך (חולין קיג, סע"א) למיעוט „פרט לחי'" מוכח לכאורה שאלולי המיעוט גם חי' היא בכלל „גדי" (וראה רש"י חולין שם), אבל — נוסף על זה שאין ראי' מליימד על דרך ההלכה ללימוד על דרך הפשט* — מלשון הגמ־רא (שם ריש ע"ב) „פרה ורחל" משמע ש(גם בדרך ההלכה) רק בהמה הוא בכלל גדי. ומה שצריך קרא למעוטי חי' — כי עפ"י שיטת הגמרא שם אין כל סברא לחלק ביניהם (שלכן גם למעט עוף צריך קרא). וראה לח"מ לרמב"ם שם, שבשר בהמה הוא ממשמעות הכתוב ובשר חי' נלמד מפי השמועה.

---

*) ברש"י ראה (יד, כא) „שלשה פעמים פרט לחי' כו'" — אבל זהו לאחרי שנאמר „לא תבשל גו'" פעם שני' (בפ' תשא) שמזה ילפינן כל בשר (כפרש"י שם „אזהרה לבשר בחלבו" — ראה בארוכה לקמן ע' 201 ואילך). ולכן צריכים מיעוט לעוף ולחי' (כדלקמן שם ע' 204). משא"כ „גדי" דפרשת משפטים.

דאָך פאַראַן צוויי [18] — מוז מען לערנען, אַז די דריי לאוין קומען אסר"ן (ניט דריי פרטים אין „גדי", נאָר) דריי פר־טים אין „לא תבשל" : אכילה, הנאה און בישול.

ג. עס בלייבט נאָך אָבער אַלץ שוועך : אין פיל ערטער שרייבט רש"י זיין פי־רוש אויף אַ וואָרט וואָס שטייט שפּע־טער אין פסוק פריער ווי ער איז מפרש אַ וואָרט וואָס שטייט אין פסוק פאַר דעם. און דאָס איז אין אַ פאַל ווען דער פירוש אויפן פריערדיקן וואָרט ווערט מוכרח (אָדער פאַרשטאַנדיק) ערשט נאָך זיין פירוש אויפן שפּעטערדיקן וואָרט.

אָבער אויך אין אַזאַ פאַל, אויב נאָר די צוויי פירושים זיינען פאַרשידענע ענינים (מער ניט וואָס אינער איז מכריח דעם צווייטן), טיילט זיי רש"י אויס אין צוויי באַזונדערע דיבורים. און אויב רש"י שרייבט יע צוויי ענינים אין אין און דעם זעלבן דיבור, איז עס אַ באַ־וויז אַז די פאַרבינדונג צווישן זיי באַ־שטייט (ניט בלויז אין דעם וואָס איינער איז מכריח אָדער ער איז אַ סיבה אויפן צווייטן, נאָר) אויך אין זייער תוכן, ד. ה. אַז דער אינהאַלט (אַ טייל פון עם, אָדער אינגאַנצן) פון די ביידע ענינים איז דער זעלבער, און דעריבער קומען זיי אין איין המשך.

איז עפי"ז ניט מובן : וואָס איז די נקודה המשותפת אין דעם תוכן פון די צוויי ענינים — „אף עגל וכבש בכלל גדי" צו פאַרטיטשן דעם וואָרט „גדי", און „ובשלשה מקומות כו'" צו מפרש זיין דעם טעם וואָס דער לאו שטייט דריי מאָל — וואָס צוליב זייער משותף־דיקן אינהאַלט שרייבט זיי רש"י אין דעם זעלביקן דיבור (ובפרט אַז דער ערשטער חלק איז נאָר אויפן וואָרט „גדי" — ניט אויף „לא תבשל") ?

ד. נוסף אויף דער שווערישקייט הנ"ל (וואָס איז די תוכן־דיקע שייכות פון „ובשלשה מקומות נכתב בתורה כו'" צו התחלת הפירוש „אף עגל וכבש כו'"), איז ניט מובן אויך דער גוף הפירוש „ובשלשה מקומות כו'" :

א) אין פאַל ווען אַ קשיא אויף אַ פסוק קומט מצד אַן אַנדער פסוק, איז דרכו של רש"י צו באַוואָרענען די קשיא ביים צווייטן פסוק — ניט ביים ערשטן. וואָרום בעת'ן לערנען דעם ערשטן פסוק ווערט נאָך ביים תלמיד ניט געשאַפן קיין קשיא, וועלכע מ'זאָל דאַרפן פאַרענט־פערן.

על אחת כמה וכמה דאָרטן וואו די קשיא איז (ניט מצד אַ סתירה פון אַיין פסוק אויפן צווייטן, נאָר) מצד דעם וואָס איין זאַך שטייט צוויי אָדער מערערע מאָל — איז דאָך מובן בפשטות, אַז עס האָט ניט קיין אָרט צו מפרש זיין און דערציילן אין ערשטן פסוק דעם חידוש וואָס ווערט אויפגעטאָן נאָר מצד דעם וואָס אַ צווייטער פסוק, וואָס קומט (אַ סך) שפּעטער איז, לכאורה, איבע־ריג [19].

---

18) ואין לומר ש„גדי" השלישי מרבה גם בשר שלא מ„ולד רך" — כי זהו היפך משמעות הלשון „גדי" (ראה לעיל הערה 5).
וכן אין לומר שמרבה עוף (וכבמכילתא כאן : „אחת לבהמה וא' לחי' וא' לעוף"), כי עוף אין לו חלב אם, ואין שייך בו „לא תבשל בחלב אמו".

19) שלכן אין רש"י מפרש בפרשתנו — הטעם למה נכפל בפ' תשא הציווי „רא־שית בכורי אדמתך גו'" וכן כו"כ ציוויים שלפנ"ז.

איז דאָך זייער שווער וואָס רש"י שרייבט דאָ „ובג' מקומות כו'" : וואָס איז איצט אין אונזער פסוק נוגע צו מפרש זיין די חידושים וואָס קומען אַרויס נאָר מצד די וויטערדיקע צוויי פסוקים [20] ?

ב) לויט דער פשטות לשון הפסוק „לא תבשל גו'" וואָלט געדאַרפט אויס־קומען, אַז וועז עס שטייט בלויז אַיין מאָל וואָלט עס געמיינט דעם איסור בישול, „לא תבשל" ; וועז „לא תבשל" שטייט נאָך צוויי מאָל, איז מען מרבה (אויסער בישול) אויך איסור אכילה — פון צווייטן מאָל און איסור הנאה — פון דריטן מאָל.

אָבער רש"י'ס לשון איז „אחד לאיסור אכילה וא' לאיסור הנאה וא' לאיסור בישול" [21] — וויסנדיק אַז אין פרש"י איז אויך דער סדר בדיוק, קומט דער־פון אַרויס, אַז דער ערשטער „לא תב־של" גייט אויף איסור אכילה, דער צווויי־טער — אויף איסור הנאה, און ערשט דער דריטער גייט אויף איסור בישול ! איז מוכח דערפון, אַז דאָס וואָס „לא תבשל" מיינט בישול כפשוטו — איז אַזאַ חידוש גדול אַז מען זאָגט אים נאָר נאָכדעם ווי ס'איז ניטאָ קיין שום אַנדער ברירה (ווייל אכילה און הנאה וויים מען שוין פון די פריערדיקע צוויי פסוקים) ! פון וואָנעט נעמט עס רש"י ?

דער פּלא איז נאָך גרעסער : דער רמב"ם אין ספר המצות שלו [22] און דער חינוך בספרו [23] — וואָס זיינען ביידע הלכה־ספרים — זיינען מפרש [24] אַז „לא תבשל" פון פ' משפטים מיינט, כפשוטו, איסור בישול, און „לא תבשל" פון פ' תשא און פ' ראה — וויבאַלד זיי זיינען געזאָגט געווארן „פעם שני" — גיי־ען זיי אויף איסור אכילה און איסור הנאה. און רש"י, וואָס איז מפרש פשוטו של מקרא, לערנט גאָר אַז די ערשטע צוויי אזהרות זיינען אויף איסור אכילה והנאה, און ערשט די דריטע — זאָגט אַן דעם איסור בישול !

ה. איז דער ביאור אין דעם : רש"י מיט זיין פירוש „ובג' מקומות כו'" איז אויסן צו פאַרענטפערן אַ דבר תמוה וואָס שטעלט זיך באַלד איז אונזער פסוק „לא תבשל גדי" :

מען געפינט ניט אין ערגעץ בתורה (ופשיטא — לויט די ידיעות און וואָס עס זעט אַ בן חמש למקרא) אַז אַ זאַך זאָל זיין אסור בבישול : געוויסע זאַכן זיינען אסור באכילה, אַנדערע זאַכן זיי־נען אסור בהנאה — אָבער קיין שום אַנדער זאַך איז ניט אסור בבישול [25]. פאַרוואָס זאָל עפעס „גדי בחלב אמו" זיין אסור בבישול [26] ?

---

20) ולהעיר, שאפילו בחינוך (מצוה צב) אינו מפרש מאומה בפ' משפטים בנוגע להחידוש שבפ' תשא ופ' ראה. וראה גם ראב"ע כאן : ועוד אדבר למה הזכיר . . פעם שנית . . במקום כל אחד מהם.

21) ואף שכ"ה לשון הגמרא (שם קטו, ב), הרי באם „לא תבשל" הראשון הי' בא (לפרש"י) לאיסור בישול, הי' רש"י משנה מלשון הש"ס (כדרכו בכ"מ), בכדי שלא יאמרו שע"פ פשוטו של מקרא „לא תבשל" הראשון בא לאיסור אכילה.

22) מל"ת קפו־ז.

23) מצוה צב. קיב.

24) וכ"מ גם מהסדר שבטושו"ע יו"ד ר"ס פז.

25) ומובן בפשטות, שאיסור בישול בש־בת (ראה לעיל בשלח טז, כג) אינו שייך כלל לנדו"ד — כי שם האיסור הוא, ע"ד האיסור שלוקטי המן לא יצאו ללקטו (פרש"י שם טז, כט) — מפני (כההקדמה שבכתוב עצמו, שהיום הוא) שבתון שבת קודש להוי', אבל לא מצינו (בשום מקום) דבר האסור בבישול.

26) ולהעיר, שגם בחינוך (מצוה צב) כתב [לאחרי שמבאר טעם על איסור בישול בשר

דערפאַר איז רש"י מבאר גלייך דאָ „ובג' מקומות נכתב בתורה אחד לאיסור אכילה כו'", אז אונזער פסק אסר"ט טאַקע ניט קיין בישול, נאָר ער איז אַן אזהרה אויף איסור אכילה [28].

נאָר בכדי צו קענען איינלערנען אַזאַ פּי־רוש לפי דרך רש"י — פשוטו של מקרא, מוז רש"י מבאר זיין „ובג' מקומות כו'":

וועז „לא תבשל" וואָלט געשטאַנען בלויז איין מאָל, וואָלט מען געמוזט לער־נען אז ער מיינט איסור בישול כפשוטו, טראָץ דעם וואָס מען געפינט ניט ער־געץ־וואו אַן ענלעכן איסור. וואָרום אפ"י אז עס איז אַ חידוש גדול — וואָרום „לא מצאתי לו חבר" — קיין שום זאַך איז ניט אסור בבישול — מען קען אָבער ניט טייטשן תבשל — אכילה.

וויבאַלד אָבער אז „בג' מקומות נב־תב בתורה", וואָס בפשטות — איז עס ניט „להרבות בלאוין" נאָר דאָס זיינען דריי אזהרות אויף דריי באַזונדערע עני־נים [29], און היות ווי אין צוויי ערטער מוז מען אַרויסנעמען דעם „לא תבשל" פון זיין משמעות כפשוטה און פאַר־טייטשן אז ער מיינט (ניט תבשל ווי עס בלייבט ביים בישול, נאָר דאָס וואָס עס קומט גלייך נאָכדעם, וואָס צוליב דעם קאָכט ער —) אכילה און הנאה. און אַלע דריי זאַכן זיינען אסור — בישול אכילה והנאה.

בחלב] „ועדיין צריכים אנו למידעי המקו־בל", וגם לאחרי שמביא טעם הרמב"ם: „וכל זה איננו שוה לי".

27) ועפי"ז מובן מה שבתרגום אונקלוס — שהוא קרוב לפשוטו של מקרא (משא"כ תי"ע) — מפרש (בכל ג' המקומות) „לא תיכלון". אלא שאי"ז שיטת רש"י. וראה להלן בפנים.

28) ראה גם פסחים כד, ריש ע"ב: כל היכא דאיכא למידרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי.

איז מסתבר צו זאָגן, אַז דער ערש־טער „לא תבשל" מיינט אכילה, וואָס אַן איסור אכילה איז גאָר ניט קיין חידוש — דער ערשטער איסור בתורה איז „לא תאכל ממנו" (פון עץ הדעת) [30].

[און כאָטש אַז ביים איסור אכילה פון „גדי בחלב אמו" איז אויך דאָ אַ חידוש מצד דעם וואָס יעדערער פון זיי („גדי" און „חלב") פאָר זיך איז דאָך מותר באכילה [31] — איז אָבער דער חידוש קיין נייעס ניט אפילו ביי אַ בן חמש למקרא, וואָרום ער וויים שוין וועגן דעם איסור שעטנז [32]];

מיטן צווייטן „לא תבשל" איז די תו־רה מוסיף מער איסור אין „גדי בחלב אמו" — איסור הנאה; און דער איסור בישול — וועלכער איז אַ חידוש גדול ביותר (אַ סוג איסור וואָס איז פאַראַן נאָר ביי „גדי בחלב אמו") — לערנט מען אָפּ ערשט פון דריטן מאָל.

ו. לכאורה קען מען דערויף פרעגן: סוף כל סוף איז דאָך אויך לויט פירוש רש"י בפשוטו של מקרא — בשר בחלב אסור בבישול, היינט וואָס קומט אונז אַרויס (עס זאָל זיין וויניגער חידוש) דורכן מפרש זיין אז דער ערש־טער (און צווייטער) לא תבשל מיינט ניט איסור בישול? וואָס מאַכט עס אונז גרינגער אויב די גזירת הכתוב שטייט ניט אין פ' משפטים נאָר אין פ' ראה?

אין אמת'ן איז עס אָבער פאַרשטאַנ־דיק: וועז מ'לערנט אַז „לא תבשל" מיינט נאָר בישול (עכ"פ — מען וויים

---

29) בראשית ב, יז.

30) רש"י ד"ה מ"ט — חולין קח, א.

31) פרש"י תולדות כו, ה. וראה פסחים מד, ב. נזיר לז, א. תוד"ה דחידוש (חולין שם).

נאָך ניט וועגן איסור אכילה והנאה) — איז עס טאַקע דאַן אַ חידוש גדול ביותר. אַנדערש איז אַבער וועגן מיר ווייסן (שוין) אַז בשר בחלב איז אסור באכילה ובהנאה; דאַן קען מען שוין פֿאַרשטיין דעם איסור בישול אין דעם, די הסברה בפשטות: דער איסור בישול ביי בשר בחלב איז אַ תוצאה פון איסור אכילה והנאה: דער איסור אכילה והנאה איז אַזוי האַרב (ביי בשר בחלב), ביז אַז מצד אים האָט די תורה גע'אסר'ט אויך דעם בישול פון בשר בחלב — ווייל ער קען ברענגען צו אכילה והנאה[33].

דוגמא לדבר פון פריער שוין: אַז תוה האָט דערהערט אַז "מפרי עץ הגן נאכל ומפרי העץ אשר בתוך הגן (און פונדעסטוועגן) אמר אלקים לא תאכלו ממנו" — איז ביי איר געווען בפשיטות[33] אַז דער ציווי איז אויך (כולל) "ולא תגעו בו"[34].

און דאָס איז אַ ביאור נוסף אויף דעם וואָס רש"י לערנט דעם איסור ביי שיל ביי בשר בחלב ערשט אין דעם דריטן "לא תבשל" — הגם דאָס איז ניט בהתאם צום פשוט'ן טייטש — ווייל (אויסער דעם וואָס די סברא איז מחייב צו אַפשטופן אַן איסור וואָס אַנטהאַלט מער חידוש אויף אַלץ שפּעטער, כנ"ל סעיף ה') — דער איסור פון בישול ווערט פֿאַרשטאַנדיק און האָט אַן אָרט דוקא נאָך דעם און מצד דעם וואָס בשר בחלב איז אסור באכילה והנאה*[34].

---

32) ראה כס"מ הל' טומאת מת פ"א ה"ב. וראה לקח טוב (למהר"י ענגיל — כלל ח), כו"כ דוגמאות דסייג בדאורייתא.

33) שלכן נתקבלה אצלה ראיית הנחש "כשם שאין כו'" (ראה לעיל הערה 9).

34) בראשית ג, ב-ג.

*34) וגם לפי המבואר להלן סעיף ז' שטעם האיסור ד"גדי בחלב אמו" הוא מצד

ז. עפ"י הנ"ל וועט מען אויך פאַרשטיין די שייכות פון סיום דברי רש"י "ובשלשה מקומות נכתב בתורה אחד לאיסור אכילה כו'" צו התחלת פירושו "אף עגל וכבש בכלל גדי כו'":

מיטן פירוש "אף עגל וכבש בכלל גדי" איז רש"י אויסן (ניט בלויז צו מפרש זיין דעם טייטש פון "גדי" נאָר) אויך צו באַוואַרענען אַ שאלה וואָס שטעלט זיך אין די ווערטער "לא תבשל גדי" — אויף וועלכע ער שטעלט זיך: מיט וואָס איז "גדי" אויסגעטיילט פון אַנדערע סאָרטן בהמות אַז דוקא אויף אים איז דאָ דער איסור "לא תבשל בחלב אמו"?

בכלל געפינט מען ניט בתורה חילוקים — בנוגע צו איסורים: כיוצא בו — פון אין בהמה צו אַ צווייטער

און אויף אַזוי פיל איז דאָס פשוט, אַז דערפאַר איז רש"י מפרש (אָן קיין שום ראיות אויף דעם) אַז "יגח שור" — מיינט "אחד שור ואחד כל בהמה וחי' ועוף"[35].

אין דאָס באַוואַרנט רש"י מיט זיין פירוש "אף עגל וכבש בכלל גדי"*[35],

---

אכזריות, אין לומר שאיסור הבישול הוא מצד עצמו, כי גם הבישול הוא אכזריות — כי באו"כ הו"ל לאסור (גם) השימה בחלב אמו (והרי א"א לבישול בלי שימה תחלה). ומזה מוכח שהאכזריות היא דוקא באכילה (ובהנאה) ולא בבישול.

ואין סתירה לזה מ"אותו ואת בנו לא תשחטו" — אף שהוא ג"כ מצד אכזריות, (ובפרט שלפי שיטת הרמב"ם (הל' שחיטה רפי"ב) אם עבר ושחטן מותר לאכלן) — כי האכזריות שבשחיטת אותו ואת בנו יש בה גם משום צער בע"ח (ראה להלן הערה 41), ולכן עיקר האכזריות הוא דוקא בשחיטה.

35) פרשתנו כא, כח. וראה עד"ז פרש"י כא, לז.

*35) ולכן מקדים רש"י "אף עגל וכבש בכלל גדי" ורק אח"כ מוסיף "שאין גדי

אַז דער איסור „לא תבשל גו׳" איז טאַקע אויך אייף עגל וכבש [36].

[און כאָטש אַז אויך לויט פירוש רש״י וועלט נכלל אין „גדי" בלויז ולד רך [37]

(און נאָר) פון בהמות (ניט פון חיות) [38] — קען מען ניט פרעגן: מיט וואָס איז זיין רך פון בהמות אַנדערש פון אַלע אַנדערע סאָרטן — ווייל וויבאַלד אַז דער איסור לא תבשל (אין דעם פסוק) איז כפשוטו [39] „בחלב אמו" [40], איז פאַרשטאַנדיק אַז דער טעם האיסור איז מצד אכזריות [41] בבעלי חיים (וא״כ מכש״כ

אלא לשון ולד רך״ — ודלא כבפ׳ תשא שבתחלה מפרש „כל ולד רך במשמע" ואח״כ כותב „ואף עגל וכבש" * — כי בפ׳ תשא שם מפרש לשון „גדי" [שלכן אינו מעתיק „לא תבשל"], **וראה לקמן שיחה ב׳ לפ׳ תשא (ס״ע 205 ואילך). משא״כ בפרשתנו מפרש ש„לא תבשל" הוא גם על עגל וכבש, ובהמשך לזה הוא מפרש „שאין (בשי״ן) גדי כו״ — לבאר מ״ש לפנ״ז.**

36) בראב״ע וברשב״ם כאן, שהוא לפי שדיבר הכתוב בהוה. אבל רש״י אינו מפרש כן, כי ס״ל שבדרך הפשט — גם עגל וכבש בכלל גדי.

37) ראה לעיל הערה 5.

ומה שרש״י אינו מפרש שהאיסור הוא בכל בשר **, ומ״ש „גדי" הוא לפי שדיבר הכתוב בהוה *** — כי הפירוש „דיבר הכתוב בהוה" הוא דוקא כשאין סברא לחלק בין המובא בכתוב לשאר הענינים הדומים אליו, משא״כ בנדו״ד שיש סברא לומר שה־איסור הוא רק ב„גדי" (כדלהלן בפנים).

---

*) ועפ״י דפוס הראשון — „אף עגל וכבש" הוא ב„דיבור" **שלאחריו**.

) ואף שבפ׳ תשא מפרש רש״י „אזהרה **לבשר כו״ (שכוונתו בזה היא לכל בשר ולא רק ל„גדי — ולד רך"), הרי מזה שבפרשתנו **אינו** מפרש „אזהרה לבשר" מוכח שהאזהרה שבפ׳ משפטים היא רק ל„גדי", כי מובן שרש״י אינו סומך — במה שמוכרח בפשוטו של מקרא — שיפרש זה **אח״כ**.

ההכרח של רש״י בפ׳ תשא לפרש **„אזהרה לבשר" — ראה להלן (ע׳ 201 ואילך).**

***) ואין לומר שלהפירוש שגדי כולל כל ולד רך, אין הדוגמא ד„גדי" מצוי׳ יותר משאר בשר — כי גם ברמב״ם הל׳ מ״א שם ובטוש״ע שם מובא „דיבר הכתוב בהוה" (וראה הביאור ע״ז בפרישה שם), ו„הווה" זהו המציאות בפועל — ולכן אין לחלק בזה בין לימוד ע״ד הפשט, או ההלכה וכו׳. **וראה להלן שם (ע׳ 206), שגם רש״י בפ׳ תשא מפרש כן.**

---

38) ראה לעיל הערה 17.

39) להלן בפ׳ תשא (לד, כו) מפרש רש״י: „בחלב אמו פרט לעוף שאין לו חלב אם" ולפי״ז (דצריך לשלול עוף) מובן דה־איסור לא תבשל הוא גם בחלב אחר. **אבל** נוסף על מה שמובן בפשטות (וכמדובר כמה פעמים), שרש״י אינו סומך עצמו על מה שיפרש אח״כ — בנדו״ד, בפ׳ משפטים, מכיון שא״א לפרש פרט לעוף כו׳, שהרי „גדי" (שבפרשתנו) הוא דוקא מין הבהמה (כנ״ל בפנים) ולא חי׳ ועוף — אין להוציא „בחלב אמו" שבפרשתנו מפשוטו (שהאיסור **„לא תבשל" הוא רק „בחלב אמו"). — וראה לקו״ש חכ״ז ע׳ 42 הערה 35.**

40) ועפי״ז יובן בפשטות * הא ד„ויקח חמאה וחלב ובן הבקר (שהי׳ „רך" כבפסוק שלפניו) אשר עשה ויתן (אברהם — שהי׳ היפך האכזריות בתכלית, נוסף על שקיים כל התורה) גו״ (וירא יח, ח).

41) רמב״ן בפ׳ ראה — יד, כא. וראה ראב״ע כאן.

במו״נ ח״ג פמ״ח משמע, דאין בזה הענין דצער בע״ח. והטעם פשוט, כי „צער בע״ח" שייך רק כשהוא חי [**אבל „אכזריות" דנפש** האדם — **שייך גם בבשר בחלב**].

---

*) ולפירש״י בפ׳ תשא שמ„לא תבשל גדי" השני למדים שהאיסור הוא גם בחלב אחר (כבהערה 39) התירוץ הוא: (א) שאכלו בזה אחר זה (ובלאה״כ מוכח כן — פירש״י שם עה״פ: קמא קמא כו׳). (ב) מי שאכל זה לא אכל זה. ואף שנתן להם ג׳ לשונות אף שנתן חמאה — הוא בכדי שתהא הבחירה ביד כאו״א ואולי ירצו כולם רק בבן הבקר. וה״ז הכנסת אורחים **בהידור**. וק״ל.

שאסור צער שלהם) [42], ובמילא איז שוין מובן פאַרוואָס דער איסור גייט אַן דוקא ביי „גדי" — ווייל דער „בישול" (כולל אַלע דריי פרטים: אכילה, הנאה און בישול) פון אַ יונגן ולד אין זיין מוטערס מילך, איז מער אכזריות ווי פון אַן עלטערן, און ביי אַ יונגן ולד גופא איז עס מער אין דעם מין הבהמה [43], וואָס זיינען מער ברשות פון דעם מענטשן ווי חיות [44], און — בכלל — שוואַכער פון זיי א.ז.ו.ו.].

ועפ"ז קומט אויס, אַז ביידע ענינים וואָס רש"י שרייבט אין זיין פירוש אויף „לא תבשל גדי" — „אף עגל וכבש בכלל גדי" אין וועלכן ער איז מסביר דעם טעם האיסור דוקא ביי „גדי", און „ובשלשה מקומות כו' לאיסור אכילה כו'" וואו ער איז מסביר דעם טעם פון איסור לא תבשל — האָבן אין זיך אַ נקודה משותפת: דורך ביידע ענינים ברענגט ער אַרויס אַז דער איסור „לא תבשל גדי" איז ניט קיין גזירת הכתוב וואָס איז כלל וכלל ניט מובן, נאָר עס האָט אַ הסברה אויך אין שכל.

---

42) דאם אסור באכזריות — פשיטא דאסור בצער בע"ח. וראה שו"ע אדה"ז (ח"ו) הל' ע"ד וצער בע"ח ס"ד.

43) להעיר, שהאיסור ד„אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" [שהוא ג"כ מטעם אכזריות (חינוך מצוה רצב (בטעם השני). וראה ראב"ע ורשב"ם כאן, שהאיסור דלא תבשל גדי בחלב אמו הוא דוגמת האיסור דאותו ואת בנו)] — הוא רק בבהמה ולא בחי' (יו"ד סט"ז).

44) כמובן בפשטות. ועפ"י מ"ש בפנים, יובן דיוק לשון רש"י (בראשית א, כו) „בחיות ובבהמות כו' ירוד לפניהם (ל' רבים) והחי' מושלת בו" — כי „לפניהם" (ל' רבים, שכולל גם הבהמות) הוא רק „ירוד", והחי' (גם) מושלת בו.

ח. אין פירוש רש"י איז דאָך אויך פאַראַן „יינה של תורה" [45] — איז איינע פון די הוראות וואָס מען קען אַפּלערנען פון דער רש"י:

די איינציקע זאַך וואָס די תורה האָט געזאָגט בבישול — איז גדי בחלב אמו. ועפ"י האמור לעיל — איז דער טעם — לשלול אכזריות וצער פון בעלי חיים, וואָס פון דעם זעט מען אויף וויפל ס'איז חמור דער איסור פון צער בעלי חיים [46]: טראָץ דעם וואָס דער ענין פון צער בע"ח דירעקט, איז אַ טעם צו אסר"ן גדי בחלב אמו נאָר באכילה (אַדער אויך בהנאה), האָט עס די תורה געזאָגט אויך בבישול, דערפאַר וואָס דערפון קען אַרויסקומען אכילה [47].

און פון דעם דאַרף מען זיך אַפּלערנען אויף וויפל מען דאַרף זיין געהיט בכל המיני זהירות ניט גורם זיין ח"ו קיין צער צו אַ צווייטן אידן. וואָרום מה דאָך ביי בעלי חיים האָט די תורה מקפיד געווען אַזוי פיל אויף זייער צער, היינט מכל שכן בנוגע צו מענטשן, ובשייכית צו אידן בפרט (דער עם הבחר — בחרתנו מכל העמים) — על אחת כמה וכמה.

(משיחת ש"פ תשא תשכ"ח)

---

45) היום יום ע' כד.

46) ראה ב"מ לב, ב. ובשו"ע אדה"ז (או"ח סי' שה סכ"ו. ח"ו שם) פסק כדעת הפוסקים (נסמן בשד"ח כללים מע' צער בע"ח) שהוא מן התורה.

47) ויתירה מזו, שמטעם זה אסרה תורה כל בשר בחלב — וג"כ, לא רק באכילה והנאה אלא גם בבישול — כמבואר להלן שם (ע' 201 ; 204 ואילך).